

HR 7 maart 1969, ECLI:NL:HR:1969:AB7416, NJ 1969/249 (Gegaste Uien)

Wetsartikelen:	Art. 6:162 BW; art. 1376 BW (oud), art. 3:36
Kernwoorden:	Werking contract ten nadele van derde; vertrouwensbescherming; gewekte schijn
Kern:	De eigenaar van een roerende zaak die aan een ander de vrije hand laat bij het behandelen van de zaak door een derde en zodoende het vertrouwen wekt bij die derde dat een bedongen exoneratie ook op die zaak ziet, moet deze exoneratie in redelijkheid tegen zich laten gelden.
Versie: W.H. van Boom © versie 2 januari 2023	

1. Casus en uitspraak

In het voorjaar van 1959 koopt NV Handelsmaatschappij J. Noordermeer en Zoon (hierna: Noordermeer) van uienboer C. De Klerk een partij van 90 ton uien, die op dat moment werden ingezaaid. In september oogst De Klerk de uien en hij neemt ze vervolgens in eigen bewaarcellen in bewaring ten behoeve van koper Noordermeer. In de bewaarcellen liggen overigens ook uien die aan De Klerk zelf toebehoren. Deze komt erachter dat zich in alle partijen uien een probleem voordoet: in de kop van de uien bevinden zich larven van de uienmot. De Klerk vraagt daarom toestemming aan Noordermeer om de larven te laten vergassen door de Reinigingsdienst van de gemeente Rotterdam (Roteb), die vaker dit soort behandelingen verzorgt bij granen en kolen.

Noordermeer geeft aan De Klerk toestemming en De Klerk geeft vervolgens de opdracht aan Roteb om alle uien te behandelen. Wat Roteb niet weet, is dat een deel van de uien niet aan De Klerk toebehoort maar aan een derde. De vergassing met methylbromide verloopt niet goed: de uien worden ernstig aangetast, waardoor ze waardeloos worden. Op last van de keuringsdienst van waren wordt de partij uien vernietigd.

Noordermeer komt tot de conclusie dat Roteb ernstig tekortgeschoten moet zijn bij de uitvoering van de door De Klerk gegeven opdracht. Noordermeer dagvaardt daarom de gemeente Rotterdam en vordert schadevergoeding. Van belang daarbij is dat Noordermeer zijn vordering niet via de contractuele weg beproeft. Hij betreft dus niet de stelling dat De Klerk als lasthebber van Noordermeer op diens naam de opdracht aan Roteb heeft gegeven en dat dus een contractuele band tussen Noordermeer en Roteb tot stand is gekomen die hem recht geeft op schadevergoeding wegens wanprestatie van Roteb.¹ De grondslag die Noordermeer kiest, is die van de onrechtmatige daad: Roteb heeft onoordeelkundig gehandeld en aldus verwijtbaar onrechtmatig de uien van Noordermeer beschadigd. De gemeente verweert zich onder meer met de stelling dat haar werknemers voor de aanvang van de werkzaamheden aan De Klerk hadden medegedeeld dat zij geen enkele ervaring hadden met het gassen van uien en dat zij er niet voor konden instaan dat de uien de behandeling zouden kunnen verdragen.

1 Naar huidig recht zou het uitoefenen van een volmacht door een lasthebber (*onmiddellijk* vertegenwoordiger) leiden tot een contractuele rechtsverhouding tussen lastgever en derde (art. 7:414 jo. 3:60 jo. 66 BW). Zou sprake zijn van lastgeving en *middellijke* vertegenwoordiging, dan zou de lastgever op grond van art. 7:420 BW de bevoegdheid hebben om de contractuele rechten van de lasthebber die als middellijk vertegenwoordiger optrad, op zichzelf te doen overgaan. Doet hij dat, dan kan hij de contractuele schadevergoedingsvordering van de lasthebber tegen de derde zélf uitoefenen.

Het Hof Den Haag komt tot het oordeel dat De Klerk op eigen naam heeft gehandeld, en dat als zou komen vast te staan dat sprake was van onzorgvuldig handelen van Roteb, aan Noordermeer in beginsel een vordering uit onrechtmatige daad zou toekomen. Echter, het Hof overweegt ook dat indien komt vast te staan dat de medewerkers aan De Klerk hadden aangegeven nergens voor in te kunnen staan, dat dit aan een schadevergoedingsvordering van Noordermeer in de weg zou staan. Immers, zo overweegt het Hof, als De Klerk zich zou hebben neergelegd bij een aansprakelijkheidsuitsluiting, dan heeft hij dat ook namens Noordermeer met diens toestemming gedaan.

Noordermeer gaat tegen dit oordeel in cassatie. Hij betoogt kort gezegd dat hij niet gebonden kan zijn aan afspraken tussen De Klerk en de gemeente omdat hij geen contractspartij bij die afspraken was. De Hoge Raad oordeelt echter in dezelfde lijn als het Hof:

5 (...) dat de Gemeente heeft gesteld dat ambtenaren van de Roteb voordat de Klerk aan de Roteb de opdracht tot het gassen gaf, aan de Klerk hebben medegedeeld, dat de Roteb geen enkele ervaring had met het gassen van uien, dat zij derhalve niet wisten of de uien zelf niet daardoor zouden worden aangetast en derhalve niet ervoor konden instaan dat de uien een gasbehandeling als naar hun oordeel vereist om de rupsen te kunnen doden zouden kunnen verdragen; dat de Gemeente hieruit afleidt dat zij voor de gevolgen van de gasbehandeling niet aansprakelijk kan worden gesteld; dat het cassatiemiddel aanvoert dat Noordermeer niet gebonden is aan afspraken welke tussen de Klerk en de Gemeente met betrekking tot de aansprakelijkheid van de Gemeente voor de gevolgen van de gasbehandeling zijn gemaakt;

10 dat evenwel (...) Noordermeer onder de zich hier voordoende omstandigheden die 'afspraken', al was zij zelf daarbij geen partij, in redelijkheid toch tegen zich zal moeten laten gelden; dat zij immers blijkens 's Hof's arrest zonder enige beperking of nadere omschrijving aan de Klerk toestemming heeft gegeven haar uien, die in de cellen van de Klerk waren opgeslagen, door de Roteb te laten gassen, daarbij aan de Klerk de vrije hand latende bij het regelen van de opdracht aan de Roteb, en aldus een situatie in het leven heeft geroepen waarin de Gemeente, zo zij alle aansprakelijkheid voor de gevolgen die de gasbehandeling voor de uien zou hebben, heeft uitgesloten, er van heeft kunnen uitgaan dat die aansprakelijkheidsbeperking voor alle in de Klerk's cellen opgeslagen en aan de Roteb ter behandeling gegeven uien zou gelden;

15 dat het in art. 1376 BW uitgedrukte beginsel hieraan niet in de weg staat, zodat de primaire klacht van het middel ongegrond is;

20

De Hoge Raad overweegt bovendien dat als komt vast te staan dat Roteb onzorgvuldig heeft gehandeld, het voor het slagen van een vordering van de eigenaar tot schadevergoeding uit onrechtmatige daad niet van belang is of Roteb wist of kon weten dat de uien niet toebehoorden aan De Klerk:

5 dat voor de beantwoording van de vraag of de Gemeente aansprakelijk is uit hoofde van onrechtmatige daad tegenover de eigenaren van goederen, die zij bij het gassen ondeskundig, onvoorzichtig en/of roekeloos zou hebben behandeld, onverschillig is of de Gemeente wist wie de eigenaren van die goederen zijn;

 dat het derhalve — anders dan het Hof blijkbaar heeft aangenomen — voor de berechting van Noordermeer's vordering niet van belang is of het voor de Gemeente al dan niet voorzienbaar was dat zich onder de door de Klerk ter behandeling gegeven uien ook uien van anderen bevonden (...).

2. Commentaar

1376. Overeenkomsten zijn alleen van kracht tussen de handelende partijen.

Dezelve kunnen aan derden niet ten nadeele verstrekken; zij kunnen aan derden geen voordeel aanbrengen, dan alleen in het geval voorzien bij artikel 1353.

Dit arrest is het ‘moeder-arrest’ van het leerstuk van de werking van contracten ten nadele van derden.

Men moet het arrest *Gegaste Uien* overigens nooit geïsoleerd beschouwen, maar altijd in samenhang met de latere rechtspraak (zie onderaan).

Het leerstuk van de contractuele derdenwerking heeft zich goeddeels buiten de wettekst ontwikkeld; ook het nieuwe BW bepaalt maar weinig over werking van contracten ten nadele van derden. Sterker nog: de hoofdregel, waar het leerstuk een uitzondering op vormt, is evenmin in de tekst van het BW terug te vinden. Die hoofdregel is dat alleen partijen bij een overeenkomst rechten en plichten uit die overeenkomst kunnen ontlelen. Men drukt het wel uit met de Latijnse zegswijze *Res inter alios acta, aliis nec nocet nec prodest* (ongeveer: iets verricht tussen anderen, brengt geen nadelen of voordelen voor derden). Dit beginsel, dat de wetgever van 1992 zo vanzelfsprekend vond dat het niet werd opgenomen in het nieuwe vermogensrecht,² vindt men nog wel in art. 1376 BW (oud): “Overeenkomsten zijn alleen van kracht tussen de handelende partijen. Dezelve kunnen aan derden niet ten nadeele verstrekken (...)”.

Als hoofdregel geldt dus dat overeenkomsten alleen voor partijen rechten en verplichtingen in het leven roepen (de relativiteit van de contractsband). In beginsel kunnen derden er geen rechten of plichten aan ontlelen. In *Gegaste Uien* doet zich een situatie voor waarin een derde bij hoge uitzondering wél gebonden kan raken aan een contract, en wel in het nadeel van die derde. De derdenwerking waar het om draait, is overigens niet een zuivere verplichting in die zin dat de derde tot een prestatie verplicht wordt. Het gaat eigenlijk om de verplichting voor Noordermeer om de exoneratie waar De Klerk (beweerdelijk) mee had ingestemd, tegen zich te laten gelden. De vordering uit onrechtmatige daad van Noordermeer tegen de Gemeente zou dan geblokkeerd worden door de derdenwerking van de exoneratie.

Wat zijn de gronden voor die derdenwerking? Als we de overwegingen van de Hoge Raad ontleden, is de dragende grond de redelijkheid. Twee argumenten zijn leidend: (1) Noordermeer heeft zonder beperking of nadere omschrijving aan De Klerk de vrije hand gelaten om met Roteb te contracteren en (2) daarmee riep Noordermeer een situatie in het leven waarin de gemeente ervan mocht uitgaan dat de exoneratie alle te behandelen uien zou betreffen. De situatie die Noordermeer in het leven riep door De Klerk ‘zijn gang te laten gaan’ heeft ertoe geleid dat bij de Gemeente het vertrouwen kon en mocht ontstaan dat de (beweerdelijke) exoneratie die zij bedong tegenover De Klerk, alle uien betrof. Die argumentatie kan men in verband brengen met het beginsel van bescherming van derden tegen opgewekte schijn door het ‘toedoen’ van de ander. Dat beginsel vindt men bijvoorbeeld ook terug in art. 3:36 BW.

In latere rechtspraak heeft de Hoge Raad de dragende grond ‘redelijkheid’ verder vormgegeven. Verwezen zij naar de arresten *Securicor* (1979), *Citronas* (1986):

- HR 12 januari 1979, NJ 1979/362 (*Securicor* (Nederland) BV / Nationale Nederlanden Schadeverzekering Maatschappij NV en Liverpool & London & Globe Insurance Company Limited)
- HR 20 juni 1986, NJ 1987/35 (V.o.f. *Deka-Hanno Stuwadoorsbedrijf*, *Deka Stuwadoorsbedrijf NV* en *BV Stuwadoorsbedrijf Hanno / Citronas BV* en *Velleman en Tas BV; Khaly/Freezer*).

² Vgl. Parl. Gesch. Boek 6, p. 917.